

פרשת כי-תשא: השלימות שבמחצית

א. הטעמים למחצית השקל

ארבעה טעמים שונים נאמרו בדברי חז"ל למצוות מחצית השקל:

- א. כפרה על מכירת יוסף: "לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונטל כל אחד ואחד מטבע, לפיכך יתן כל אחד ואחד מטבע".¹
 - ב. כפרה על חטא העגל: "מן האונס למד משה, שנאמר ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמישים כסף. ואנחנו אנחנו הדיבור שאמר הקב"ה לא יהיה לך אלהים אחרים, ועשינו את העגל. לפיכך יהא נותן כל אחד ואחד חמישים כסף".²
 - ג. כפרה על חטא ישראל בימי המן: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו".³
 - ד. כל העובר בקריעת ים סוף: "כל דעבר בימא - יתן".⁴
- יש להבין מה הקשר בין כל הטעמים הללו, כאשר שלושת הטעמים הראשונים נאמרו בשם רבי שמעון בן לקיש, עובדה המכריחה שאין כאן סתירה אלא שורש אחד לכולם.

ב. אחדות ישראל

חובת איש ישראל לתת מחצית השקל, כסמל לחיבור הציבור יחדיו:

- טעמא דמצוות מחצית השקל היא להורות את בני ישראל יחס אחדותם, בל יעלה על לב איש מהם שהוא נפרד מחבירו כי אם כל אחד חצי, ובהתחברו עם כל אחד ואחד מישראל נעשה אחד שלם, על כן מביא מחצית.⁵
- מלבד הצורך בדיעת מניין ישראל, משמשים השקלים לקניית קרבנות ציבור ולתרומת האדנים. המכנה המשותף בין ב' עניינים אלו הוא האחדות שבציבור - כאשר אין המשמעות 'ציבור' כאוסף יחידים אלא כיחידה אחת, דבר המתבטא בקרבנות הציבור וביסודו של המשכן, כפי שיתבאר. הבעלות על קרבנות הציבור הנקנים מכספי השקלים, אינה שייכת ליחידים, לא מדובר על קרבן השותפים, אלא על קרבן של כלל ישראל. אשר לכן, כפרתו של היחיד בקרבן הציבור מושגת בשל שיוכו לכלל הציבור המקריב את הקרבן המכפר עליו, ואין כפרה זו דומה לכפרה רגילה המגיעה לבעלים מכוח הבאת קרבנם האישי.⁶

¹ **מדרש** (תנחומא, כי תשא סימן י).

² **מדרש** (תנחומא, כי תשא סימן יא).

³ **מגילה** (יג ע"ב).

⁴ **ירושלמי** (שקלים פ"א ה"ג).

⁵ **הרב שלמה אלקבץ**, הובאו דבריו ב**אלשיך** (שמות ל, יג). ראה עוד **חיד"א** (חדרי בטן, תשא אות י-יד): "להורות דנחשבים כאחד... שקל גימטרייה נפש, להורות שהוא וחבירו נפש אחת... ובה תורו שכולכם נפש אחת במחצית השקל"; **אור החיים** (שמות ל, יג): "לכוון אל המכוון, לייחד הנפרד והנחלק"; **הרב משה יחיאל אפשטיין** (אש דת, ח"ג עמ' שנח אות ח): "באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. ובירושלמי (שקלים א, א), מהו משמיעין - מכריזין. ולמה לא נאמר מכריזין? אבל רמזו בזה כמו"ש (שמואל א פרק ט, ד) וישמע שאל ובתרגום יונתן (שם), וכנש שאל. וזה משמיעין שתכלית השקלים הוא התחברות ישראל".

⁶ ראה בזה: **רמב"ן** (ויקרא א, ב ד"ה תקריבו); **שו"ת זרע אברהם** (סי' ד אותיות כא-כג); **רש"ר הירש** (ויקרא י, ו): "אין ציבור מת - בלב האומה חיים כל הדורות שעברו, ומקרה יפרחו כל הדורות שיבואו עבר ועתיד נוכחים בה בכל הווה"; **שו"ת משפט כהן** (סי' קכד): "לגבי ישראל, ציבור ושותפין הם שני מושגים... אין הציבור והשותפין עושין תמורה, מפני שיש בציבור של ישראל קדושה ומציאות כללית, שאינה נערכת כלל כלפי החלק של כל פרט, והיא עומדת

ניתן ללמוד על רעיון זה מדברי **המהר"ל** (גור אריה ויקרא א, ב) המבאר את ההבדל בין קרבן ציבור לקרבן השותפין: 'בזמן שהם במספר נקראים קרבן יחיד, אבל ציבור שאין להם מספר מפורש - לאו יחידים הם'. מבואר, שיצירת שם 'ציבור' היא הגדרה בסיסית המתבטאת בחוסר מספר. ניתן לבאר זאת לאור דברי **שו"ת התשב"ץ** (ח"ב סי' ד) המבחין בין הרכבה מזגית להרכבה שכונית, כלומר בין תערובת לתרכובת:

הרכבה שכונית (תערובת) היא חיבור של ב' דברים, העומדים עתה זה ליד זה ולא נוצר מחמת החיבור דבר חדש. לעומתה, בהרכבה מזגית (תרכובת) נולדה יצירה חדשה שלא מותירה זכר לחלקים שבאו אל קרבה. בהגדרות אלו חלוקים שם הציבור משם השותפין - שותפות היא הרכבה שכונית, הקניין מתייחס ליחידים בעלי השותפות, שנשארים הבעלים. לעומת זאת, שם 'ציבור' הוא הרכבה מזגית, אשר אין שייכות של הקניין ליחידים, אלא נוצרה לה מהות חדשה, 'ציבור'.

זו כוונת המהר"ל ששם הציבור מתבטא בחוסר המספר, מפאת שיש כאן יצירה חדשה שאינה מותירה את הפרטים, המספרים, ביצירה החדשה. באופן כזה ההבדל בין קרבן השותפין לקרבן הציבור אינו הבדל כמותי אלא הבדל איכותי.⁷

כמו"כ יסודו של המשכן הוא באחדות הציבורית, דבר המתבטא בכלות מלאכת המשכן בה נאמר: **"וַיִּתֵּן כָּל עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֹּן עָשׂוּ"**.⁸ והרי עשיית המשכן וכלי הייתה של עושי המלאכה, חכמי הלב, אהליאב ובצלאל⁹ ולא של ישראל, וא"כ מדוע נאמר 'ויעשו בני ישראל'?

מבאר זאת **אור החיים** (שמות לט, לב): "הגם שלא עשו אלא בצלאל וחכמי לב, הרי ידוע ששלוחו של אדם כמותו, וכך הרי כאילו כל ישראל עשו".¹⁰ כלומר, בגין השתתפות כל ישראל בבניית המשכן שרתה בו השכינה,¹¹ "שאיין השכינה שורה אלא בהקהל".¹²

למעלה מגדרי חלוקה, ובשביל כך קרבנות ציבור צריכין להיות משל ציבור דווקא, שזהו ענין הקדושה של הכלל כולו; **פסקי דין רבניים** (חלק י' עמ' 287-291). עוד על עניין מחצית השקל כיסוד הכלל, ראה: **הראי"ה קוק** (מדבר שור, עמ' קכח-קכט; מאורות ראי"ה, חנוכה ד' פרשיות ופורים עמ' קמג-קמד): "עניין השקלים כפי מה שאנו רואים הוא לאחד את כל עדת בני ישראל בין בענייני העבודה להשי"ת בין בצרכי הכלל החומריים, שהרי התמידים באים משקלים ומשירי הלשכה באים חומות העיר ומגדלותיה... להורות ולקבע כי יסוד המבוקש מכל עבודת ה' הפרטית שבישראל הוא הצלחת הכלל ודרך זה נקבע בישראל לעד עד שאפילו בגלות שאין לנו בית מקדש וארץ ישראל וקורבנות המאחדים אותנו בפועל מכל מקום כוח האחדות תמיד חופף על ישראל במה שקדושת כל המצוות ועבודת השי"ת שישאל עושיין עיקר פעולתן הוא להצמיח מזה צדקה ותהילה אל הכלל". ראה עוד: **הראי"ה קוק** (מדבר שור, עמ' קכז-קלו; שם, עמ' רצח-שיא; מאורות הראי"ה, חנוכה ד' פרשיות ופורים עמ' קלה-קסז).

בשאלה כיצד ליצור שם ציבור בקרבנות ציבור, ראה מחלוקת **ט"ז** (או"ח סי' שצה ס"ק ב) ו**מהר"ל** (גור אריה ויקרא א, ב) האם באופן שכל אחד מזכה את שקלו לכל אחד, או בכך שאין להם מספר ידוע.

⁷ ראה: **הרב משה אביגדור עמיאל** (דרכי משה, דרך הקודש ספר א ח"א שמעתתא ה פרקים י-יא): "כבר הארכתי במקום אחר לבאר את ההבדל שבין גדר שותפות לגדר ציבורי - דלא רק הבדל כמותי יש בזה, דבשותפות שייך הדבר רק ליחידים ובציבור הוא לרבים, אך הבדל איכותי יש בכאן. והמושג דבר ציבורי הוא מכלל לפרט, כלומר דהדבר שייך לכלל בתור סוג ומהות בפני עצמו ורק ממילא כיון דכל אחד הוא פרט בכלל יש לו זכות בשייך לכלל". ראה כן גם: **מ"ר** (ח"ב עמ' לה); **גרי"ז סולובייצ'יק** (דברי הגות והערכה, עמ' 114-115).

⁸ **שמות** (לט, לב).

⁹ **שמות** (לו, א; לז, א).

¹⁰ ראה עוד: **אברבנאל** (שמות לט, א); **הרב אריה לייב צינץ** (מלא העומר, אסתר ט, יט); **משך חכמה** (הפטרת פרשת דברים ד"ה לא תוסיפו).

¹¹ **רש"י** (שמות לט, מג): "ויברך אותם משה - אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם".

¹² **סדר עולם רבה** (פרק טו).

ג. כפרת החטאים

לאור האמור, נבוא לבאר את ארבעת הטעמים שמנינו לעיל, עליהם מכפרת נתינת מחצית השקל:

א. מכירת יוסף

יסוד החטא במכירת יוסף היה בהפרדתו משבטי ישראל, כדברי **שם משמואל** (שמיני, תרע"ה):
להיות כאיש אחד בלב אחד אי אפשר אלא שכולם מתכוונים לתכלית אחת, דהיינו צורך גבוה, דאם מתכוונים כל אחד לטובת עצמו, אפילו להשיג קרבת אלקים, אי אפשר שיהיו כולם כאיש אחד בלב אחד, שכל אחד חושש לנפשו יותר. וחטא מכירת יוסף מושך לפירוד לגמרי.

בגין מעשה זה לא זכו האחים שיבנה המקדש בחלקם אלא בחלקו של בנימין¹³ שלא היה במכירה, ומחמת חטאם נחרבו המקדשות¹⁴ - דברים המורים על חסרון באחדות שהיא שורש השראת השכינה שיסודה במקדש. התיקון לחטא האחים הוא באחדות הנובעת מתרומת מחצית השקל לבית המקדש, מקור המאחד את ישראל יחדיו.

ב. חטא העגל

שורשו של מתן תורה היה באחדות, כדברי **המדרש** (תנחומא, יתרו סי' יג):
בשעה שעמדו ישראל על הר סיני השוו כולן לב אחד לקבל עליהם מלכות שמים בשמחה, שנאמר ויענו כל העם יחדו ויאמרו. ולא עוד, אלא שהיו ממשכנין עצמן זה על זה.
אחדות זו שהביאה בעקבותיה את הערבות ההדדית זה לזה הופרה בחטא העגל בו ישראל הופרדו זה מזה באומרים: "אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל"¹⁵, אמירה שנאמרה בלשון יחיד, 'אלוהיך', להורות שכל אחד אמר על חבירו שהעגל הוא אלוהיו ולא היה מוכנים לומר כן בלשון רבים באחדות.¹⁶
יתרה מזו, נאמר ב**ירושלמי** (סנהדרין פ"י ה"ב):

כמה עגלים עשו ישראל? תני רבי שמעון בן יוחי, שלושה עשר עגלים עשו ישראל ואחד דימוסיא לכולן. ומה טעמא, ויאמרו אלה אלהיך ישראל הרי לשנים עשר שבטים זה אלהיך הרי דימוסיא אחת לכולן.

התיקון לחטא העגל הוא בנתינת מחצית השקל, פרשייה הקודמת לפרשיית החטא כהקדמת תרופה למכה, שבגין אחדות מתכפר חטא הפירוד.

ג. קריעת ים סוף

בדברי ה**ירושלמי** (תענית פ"ב ה"ה) מתואר שנחלקו ישראל לארבע קבוצות שונות בבואם לים סוף, כשכל אחת מהן טוענת טענה שונה ביחס להתמודדות עם המכשול העומד לפניהם.
טענת הרשעים הייתה שיש לחזור למצריים,¹⁷ ובכל זאת כל ישראל עברו את הים גם הרשעים שבניהם, זאת בניגוד ליציאת מצריים שלא כולם יצאו אלא חלקם נותרו במצריים במכת חושך.¹⁸
זאת ועוד, באותה שעה קטרג סמאל ואמר להקב"ה: "עד עכשיו היו אלו עובדים עבודת כוכבים,

¹³ **מגילה** (טז ע"ב); **רש"י** (בראשית מה, יד); **מדרש** (בראשית רבה, צט, א; ילקוט שמעוני, סי' תתקנז).
¹⁴ **זוהר** (וישב נ ע"א). ראה: **שו"ת תשובה מאהבה** (ח"א סי' סא): "אם לבנות מקדש אלא במחלוקת, מוטב שלא תבנה".
¹⁵ **שמות** (לב, ד; שם פסוק ח).
¹⁶ ראה עוד: **בית הלוי** (פרשת משפטים); **כלי חמדה** (פרשת ניצבים אות ג עמ' ש).
¹⁷ **קרבן העדה** (תענית פ"ב ה"ה).
¹⁸ **רש"י** (שמות יג, יח).

ואתה קורע להם את הים?! - מדוע הוא מקטרג רק ביחס לקריעת הים ולא לגבי היציאה ממצריים. שאלה זו מחדדת את הקושי מה בין יציאת מצריים שלא יצאו הרשעים, לקריעת הים שכולם עברו? מבאר זאת **משך חכמה** (שמות יד, כט):

על הנסים שעשה להם בהוציאם ממצרים לא טען, משום דהגם דהיו נשחתין כמו שעבדו עבודה זרה והפרו ברית מילה, אבל מאושרין היו במידות שלא היה בהן לשון הרע, והיו אוהבין זה את זה... ולכן בציבור הקב"ה עושה להם נסים. אבל במים, כשנחלקו לארבע כתות, ויש שאמרו נשוב מצרימה, הלשין שצריך לדון אותם כיחידים, והן נכרתין על עבודה זרה, ואיך אתה עושה להן נסים. הפירוד בקריעת ים סוף היווה את קטרוג סמאל לא להעבירם, וממחצית השקל מכפרת על כך.

ד. חטא ישראל בימי המן

בספר **מנות הלוי** (ג, ח) כתב:

וראוי לדעת, כי זה הצורך חכם היה וידע כי סגולת האחדות דבקה עם זרע ישראל, כי יש להם א-ל אחד ותורה אחת להם והם עם אחד, וגם זה הרשע ידע שזאת הסגולה נמצאת עמנו ושומרת אותנו, וזהו ישנו עם אחד. וראה שעתה הוא בהפך כי הוא מפוזר ומפורד חלק ליבם, אמר עת לעשות.

כדברים אלו כ"כ **השל"ה** (דרוש לשבת הגדול):

המן הלשין ישנו עם אחד מפוזר ומפורד, המפוזרים בד' רוחות שהם מפוזרים מחמת מחלוקת שביניהם. ומה עשתה אסתר, אמרה לך כנוס את כל היהודים, תעשה כנסת ישראל שלום ביניהם. מאחר שאינם באחדות ממילא אפשר להזיקם ולהורגם, כי אינם באחדות. מבואר, שסבור היה המן שישאל באותו דור ממשיכים בפירוד¹⁹ וממילא יש בכוחו לנצחם. לזאת ביקשה אסתר ממרדכי: "לֵךְ קְנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים"²⁰ - "שיכנסם ויקבצם לדעת אחת, ואם יש בניהם קנאה ושנאה ותחרות שישלים בניהם... לכן צריך כנוס שיהיו ליבם יחד".²¹ עומק נוסף נוסך **הגר"א** (אסתר ט, טז) וכורך את מעמד סיני שלוה באחדות עם קבלת התורה בשנית בפורים. לדבריו, הפסוק "נִקְהְלוּ וְעָמַד עַל נַפְשָׁם" מתחיל בלשון רבים וממשיך בלשון יחיד, להורות על אחדות גמורה כבמתן תורה, 'הדור קיבלוה',²² שהסיבה לקבלת התורה והשראת השכינה הייתה באחדות גמורה.²³

מכל הנ"ל נמצאנו למדים על כך שיש בה במחצית השקל בסיס לאחדותם של ישראל. אולם נראה, שאחדות זו אינה אחדות חד-גונית, אלא היא אחדות ההפכים ביכולת להכיל את הניגודים לכדי מקום אחד,²⁴ דבר שניתן ללמוד מהמטבע אותו הראה הקב"ה למשה, כפי שיבואר.

¹⁹ ראה: **מדרש** (אסתר רבה, ז, כה; מדרש תהלים, שוחר טוב, מזמור י): "אמר להם לשבטים, אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשנה, כך אני אעשה לכם, הדא הוא דכתיב והמלך והמן ישבו לשתות"; **רבינו בחיי** (שמות לח, כה).

²⁰ **אסתר** (ד, טז).

²¹ **מנות הלוי** (ג, ח).

²² **שבת** (פח ע"א).

²³ ראה עוד: **גר"א** (אסתר ט, כג) על הפסוק: "וְנִקְבְּלוּ הַיְּהוּדִים"; **הרב אריה ליב צינץ** (מלא העומר, אסתר ט, כז-כח); **הרב יששכר שלמה טייכטאל** (משנה שכיר, מועדים ח"א עמ' 623): "ולי נראה עוד עפ"י המרדכי (מגילה ס"י תשפט) שכתב דיום הפורים שקול כיום קבלת התורה ע"כ, כמו דשם בעת קבלת התורה כתוב ויחן שם ישראל וכתב רש"י כאיש אחד ובלב אחד, כמו כן הכא בפורים היו ישראל כאיש אחד ובלב אחד, ע"כ כתוב וקיבל בלשון יחיד".

²⁴ ראה: **הרב יששכר שלמה טייכטאל** (משנה שכיר, מועדים ח"א עמ' 600): "ואל יתמה עלי השומע, איך אפשר לכלול יחד בכלל אחד כל אלו הקצוות שיש בישראל. על זה אשיב, הלא מצינו בזמן מרדכי ואסתר שכינס וקיבץ את ישראל בכלל אחד. והאם תחשוב שבימי מרדכי הצדיק היו כולם בדעה אחת, הלא גם אז היו בדעות שונות והרבה מהם היו מהמתבוללים... ואעפ"כ כשבאה עליהם גזירה כללית שכללה כל כלל ישראל, בין ישראל אדוק בתורה ומצוות בין ישראל חוטא ופושע, הבינו שהתרופה למכה הזאת אינה אלא לקבץ ג"כ יחד את כל כלל ישראל בקיבוץ וכלל אחד שיהיו

ד. מטבע של אש

בדברי **המדרש** (במדבר רבה, פרשה יב) מופיע שהתקשה משה בנתינת מחצית השקל ככפרת נפש האדם, עד שהוצרך הקב"ה להראות לו מטבע של אש.

וקשה, כיצד יתכן שלא השיג משה איש האלוקים עניין זה, ובמה מטבע של אש סייעה בהבנתו? הביאור בכך הוא, התקשה משה כיצד יתכן והאדם יוכל לכפר על נפשו הרוחנית בממון הגשמי. לשם כך הראה לו הקב"ה מטבע של אש - גשמי ורוחני המעורבים יחד, להורות על היות האדם מורכב מרוחני וגשמי וכפרת נפשו תתכן ע"י רוחני וגשמי, מטבע של אש.

ואלו דבריו של **הרב צדוק הכהן מלובלין** (פרי צדיק, שמות פרשת שקלים אות א ד"ה ומשרע"ה):
הכוונה דהראהו שאף שהיא חתיכת דומם יש בו גם כן רוחניות שהרי דוגמתו למעלה של אש. כי בכל דבר יש רוחניות שמזה התהוותו וקיומו דלולי כן אין לו מציאות דאין עוד מלבדו כתיב. ובכל קנייני האדם יש רוחניות השייך לנפש האדם וכידוע דאתה מחיה את כולם.

יש להעמיק בכך יותר - כל המצוות ממשיכות שפע רוחני עליון ממרומים אל התוך הגשמיות,²⁵ אך הגם שהחפץ הגשמי התקדש מחמת השפע הרוחני, מ"מ עדיין נמוך הוא בדרגתו ממקור השפע. אולם, החידוש במחצית השקל הוא שהמטבע הגשמי שנותנים ישראל נהייה למטבע של אש, אשר בטבעה עולה למעלה, להורות שמתעלה הגשמי ונהפך לרוחני, הפך סדר ההשתלשלות. לאור זאת יש להבין שדווקא הקב"ה עצמו היה זקוק להראות למשה מטבע של אש, כי שאר באי-כוחו, המלאכים, פועלים בסדר ההשתלשלות הרגילה, מלמעלה למטה. זה היה הקושי של משה שכוחו הוא מכוח התורה, בה סדר ההשתלשלות הוא מלמעלה למטה, ממקור השפע אל הארציות. זוהי כפרת השקלים, מטבע של אש, על נפש האדם הרוחנית - עילוי צרכיו הגשמיים לעבודת בוראו. גם בעת בה אין לנו מקדש להקרבת קרבנות הנקנים מהשקלים, מ"מ בא זיכרון מצווה זו²⁶ להורות על המקדש הפנימי שבאדם, 'ושכנתי בתוכם', שיש לו לאדם לשקול את שקלי מעשיו הגשמיים ולהעלותם אל הקודש פנימה, ליצור חיבור ואחדות בין חלקי נפשו כמטרת חצאי השקלים. דברים אלו בוטאו ע"י **רבינו בחיי** (שמות ל, יג) המבאר את עניין מחצית השקל:

הנכון והראוי שימשיך את גופו אל עבודת ה' יתעלה וילך בה אחר נפשו שהוא העיקר. ולעתים גם כן שימשוך נפשו אחר גופו בעניינים ההכרחיים, כגון אכילה והשתייה והמלבוש שאי אפשר לו שיחיה זולתם... ראוי שתהיה כוונתו בהשתדלותו בצרכי גופו כדי שיבוא מזה לתועלת הנפש... הזכיר בשקל הקודש כי אז יהיו כל שקלי מעשיו והנהגותיו שקולים בשקל הקודש, ויעלה מזה למדרגות הפרשות והקדושה.

באחדות יחד מן הקיצוני יותר שמאלי עד הקיצוני ביותר ימני מבלי משים שום חילוק בין ישראל לישראל, וכאשר אמרה לו אסתר לך כנוס את כל היהודים".

²⁵ תורה על כך הברכה שבמצווה שישודה היא הברכה - המשכה של שפע עליון לגשמיות. ראה בכך: ראה: **רבינו בחיי** (כד הקמח, ערך ברכה; דברים ח, י); **נפש החיים** (שער ב פרק ב; שם, מילואים עמ' רצט); **הנצי"ב** (הרחב דבר, בראשית כד, כז אות א); **רש"י הירש** (הגדה של פסח נחלת השר, עמ' 43).

²⁶ **רמ"א** (או"ח סי' תרצד סעי' א). על הקשר בין משה למנהג זכר למחצית השקל, ראה: **עץ יוסף** (תנחומא, כי תשא אות ג).

ה. כיור הנחושת

רעיון זה של העלאת העניינים הגשמיים אל הקודש, להפוך את המטבע החומרית למטבע אש השואפת למעלה, בא לידי ביטוי בפרשייה נוספת בפרשת השבוע - כיור הנחושת:

וַעֲשִׂיתָ כִּיֹּר נְחֹשֶׁת וְכִנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחֵצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מִיָּם. וְרָחֲצוּ אֶהָרָן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם.²⁷

כיור הנחושת מופיע בתורה כאחרון הכלים, דבר המעלה תמיהה מדוע נבדל משאר כלי המשכן?²⁸ בנוסף, נבדל הכיור במקומו, בעזרה, ובחומר עשייתו, נחושת, מיתר הכלים שבהיכל. תכונת הנחושת כמירוק וכפרה על חטאי גוף האדם מופיעה בדברי **המדרש** (מדרש הגדול, פרשת תרומה כז, א):

ולמה נחושת? לומר לך - מה נחושת זו אעפ"י שמעלית חלודה היא מתמרקת, כך ישראל אעפ"י שהן חוטאין - אם עושים תשובה מתכפר להם.

הנחושת מרמזת לעניין הכפרה,²⁹ שכן לנחושת יש סגולה מיוחדת של מירוק גם שעולה בה חלודה. כפרת מזבח הנחושת שונה מכפרת מזבח הזהב, כדברי **המדרש** (אוצר המדרשים, עמוד 479):
ועשית מזבח אחד זהב ואחד נחושת - מזבח הזהב נמשל בנפש של אדם, מזבח נחושת בגופו של אדם, כשם שהזהב יקר מן הנחושת כך הנפשות יקרות מן הגוף. מזבח הזהב היו מקטירין עליו קטורת סמים ומזבח הנחושת היו מקריבין עליו בשר של בהמות. כך צריך אדם להתוודות ולבקר מעשיו בכל יום ויום לפני אדון העולמים תמיד ולעבוד אותו בנפשו וגופו.

מזבח הנחושת מכפר על חטאי גופו של אדם, על הנפש הבהמית, זוהמה שהשתרגה מחטא אדם הראשון ע"י הנחש, חטא בו נפגמה הרוחניות והופיעה הגשמיות, כדברי **כלי יקר** (שמות ל, א):
כי מזבח הנחושת בא לכפר על חלקי החומר והגוף הנגוף באבן החטא, ועליו מקריבים הבעלי חיים הבאים תמורתו כי יש להם דמיון אל חומר האדם. ותמונת המזבח יוכיח כי זאת קומתו דמתה לקומת אדם בינוני שלוש אמות, וכן הבהמות הנקריבים דומים אל נפש הבהמית שבאדם נפש תמורת נפש.³⁰

רעיון זה מופיע אף בפרשת נחש הנחושת אותו שם משה על נס לאחר שהעם בא בטענה על הלחם הקלוקל:

וַיִּשְׁלַח ה' בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשֹּׁרְפִים וַיִּנְשָׁכוּ אֶת הָעָם... וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שֶׁרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל נֹס וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחַי. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחָשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּשְׁמְיֵהוּ עַל הַנֹּס.³¹
ויש לשאול, בציווי של הקב"ה לא נזכר לעשות נחש מנחושת, מדוע א"כ משה עשה מנחושת?³²
מבאר **הספורנו** (במדבר כא, ט):

אחר שהבין כוונת קונו לעשותו של נחושת ולא של זהב, כדי שיזכיר להם עוונם מצד מראה החומר ושמו ותבניתו, שעשו מעשה הנחש בהבל פיהם בדברם נגד ה' ונגד פעלו ונגד עבדו.

²⁷ שמות (ל, יח-יט).

²⁸ ראה: ספורנו (שמות לח, ח).

²⁹ ראה עוד: רש"י (שמות כז, ב).

³⁰ ראה בדבריו שהרחיב אודות היחס בין ב' המזבחות, מזבח הזהב ומזבח הנחושת, זה המכפר על הגוף וזה על הנפש.

³¹ במדבר (כא, ו-ט).

³² ראה מש"כ לבאר הרא"ש (במדבר כא, ח); תורה תמימה (במדבר כא, הערה יא).

הכפרה על חטאים חומריים אלו, הנפש הבהמית של האדם, באה ע"י כיור הנחושת שלצורך ציפוי השתמש משה "בְּמִרְאֵת הַצָּבָאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד"³³, כפי שביאר רש"י (שמות לח, ח):
 בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עיכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה משה מואס בהן מפני שעשויים ליצר הרע... אמר לו הקב"ה, קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים.
 התיקון המתבטא בכיור הנחושת הוא תיקון הגשמיות.
 עשיית הכיור, המשמש לקידוש ידיים ורגליים לעבודת הכהנים במקדש, מהמראות הצובאות שתכליתן הייתה ליצר הרע מהווה הוראה שמוטל על האדם לקדש את ענייניו הגשמיים, ידיו ורגליו,³⁴ ובכך למרק את גופו החוטא ולהשיבו אל השלימות בהלימה בין הגוף לנפש.³⁵

³³ שמות (לח, ח).

³⁴ רמב"ן (שמות ל, יט): "ועל דרך האמת, בעבור היותם ראשי האדם וסופו, הידיים והרגליים, כי הידיים למעלה מכל גופו בהגביהו אותו, והרגליים למטה... לפיכך נצטוו משרתי עליון לרחוץ הידיים והרגליים, והרחיצה הזו לקדושה"; רש"י (ויקרא, סוף פרק יא): "פירושה המילולי של נטילת ידיים היא העלאת ידיים. ואף הכלי המיוחד לנטילת ידיים קרוי נטלא, ופירושו המילולי של נטלא - הרמה. אכן זו משמעות נטילת ידיים לסעודה, עלינו להעלות את סעודתנו מתחום ההנאה הגופנית - החושנית ולשוות לה אופי של מעשה אנושי קדוש. אכן הקידוש המוסרי של כל מעשה גופני - הוא תנאי ראשון לקידוש החיים בישראל".

³⁵ ראה: שפתי כהן (שמות ל, יח), לדבריו מטרת הכיור היא "לרחוץ אותו עוון"; רש"י (שמות לח, ח): "נמצאו למדים, שהחושניות שבהויה האנושית הגופנית, לא זו בלבד שאינה מוצאת מכלל הקידוש הבא מן המקדש, אלא דווקא היא הדבר הראשון והעיקרי שהקידוש חל עליו".